

TRẦN THỦ ĐỘ NHÀ CHÍNH TRỊ ĐÃ LÀM THAY ĐỔI DIỆN MẠO LỊCH SỬ, DƯA LỊCH SỬ TIẾN LÊN.

PTS Tạ Ngọc Liên

(Viện Sử học)

Trong lịch sử Việt nam có nhiều nhân vật mà ngày nay giới sử học cần nhìn nhận, đánh giá lại theo tinh thần khách quan, khoa học, trung thành với sự thật hơn. Đó là những nhân vật thường được xem là những trường hợp "phức tạp"; một mặt từng bị sử sách hoặc dư luận chê trách, thậm trí lên án, mặt khác người đời vẫn phải thừa nhận vai trò lịch sử của họ. Dù quanh họ có bị bao bọc bởi những định kiến nặng nề thì họ vẫn cứ sống sống trước lịch sử. Đó là những con người nếu không có họ thì cũng không có lịch sử. Trần Thủ Độ chính là một con người như thế. Tôi nghĩ rằng việc đánh giá lại Trần Thủ Độ sẽ không khó khăn bằng việc đánh giá nhân vật Gia Long, Tự Đức, Phan Thanh Giản... Vì đối với các ông này còn vấn đề "Yêu nước, bán nước"; nghĩa là hết sức phức tạp. Nhưng đối với Trần Thủ Độ, ngòi bút của các sử gia phong kiến chủ yếu phê phán ông về tội giết Lý Huệ Tôn. "Đã lấy nước của người ta, lại giết vua của người ta, thật bất nhân quá lắm". (Lời bàn của sử thần Ngô Sĩ Liên. DVSKTT. Kỷ nhà Trần). Theo quan điểm đạo đức của Nho giáo, bầy tôi mà giết vua là điều không thể dung thứ được. Tôi không muốn bình luận quan điểm đó đúng hay sai, chỉ thấy rằng Ngô Sĩ Liên quá câu nệ, ông

đã quên rằng khi tranh cãi về vấn đề này, các tiên nho Trung Quốc từng nói, nếu giết một hôn quân thì cũng như giết một tên đạo tặc. Đạo Phật là đạo từ bi nhất, chủ trương một con kiến cũng không giết. Thế nhưng đạo phật là đạo cổ vũ tinh thần chiến đấu, táo bạo, nhằm giải thoát mình và giải thoát mọi người. Trong kinh Kim cương ghi lời Phật dạy: "Hỡi các đệ tử, hãy tự tháp đức lên mà đi, hãy tự mình tinh tiến để tự giải thoát". Kinh niết bàn viết: "Những người cầm đao cầm kiếm trừ kẻ hung ác, tàn ngược mới chính là người tu đại thừa"...

Trần Thủ Độ là nhân vật chủ não quyết định loại bỏ Triều Lý đưa nhà Trần lên thay thế bằng một cuộc đảo chính êm thấm dưới hình thức Lý Chiêu Hoàng tuyên bố nhường ngôi cho chồng là Trần Cảnh, tức là Trần Thái Tông. Nếu đọc lại biên niên sử giai đoạn cuối triều Lý, đặc biệt là những năm Lý Huệ Tông trị vì, chúng ta sẽ thấy đó là thời kỳ đất nước suy thoái, tan rã trầm trọng, và việc Trần Thủ Độ thực hiện kế hoạch thủ tiêu triều Lý, lập nên triều Trần là một hành động rất sáng suốt, đúng cảm, phù hợp với đòi hỏi khách quan của lịch sử, của thời đại. Phải nói, với cuộc chính biến này, Trần Thủ Độ đã cứu đất nước thoát khỏi cơn khủng hoảng hiểm nghèo, vực nước Đại Việt lên thành một cuộc gia mạnh mẽ để sau đây có đủ sức đánh tan những cuộc xâm lăng của đế quốc Nguyên Mông. Đánh giá Trần Thủ Độ, trước hết phải đánh giá ở chỗ ông đã làm được những gì có lợi cho thời đại, cho lịch sử, chứ không phải chỉ căn cứ vào một hai hành vi, có thể là độc địa, song cần thiết,

đối với một thiểu số người, trong bối cảnh bắt buộc nếu không thì hành sẽ phương hại chung cho toàn cục diện lịch sử, như biện pháp áp dụng đối với Lý Huệ Tồn.

Các sử gia phong kiến thời Lê đứng trên quan niệm đạo đức và tư tưởng trung quân của nho giáo chê trách việc Trần Thủ Độ giết Lý Huệ Tồn, nhưng cũng chính ngài bút các cụ đã khẳng định rõ công lao to lớn của Trần Thủ Độ đối với nhà Trần cũng như nhân cách, phẩm chất cao vời của ông (Thí dụ Ngô Sĩ Liên viết: "Trần Thủ Độ tuy không có học vấn song tài trí hơn người, làm quan dưới Triều Lý được mọi người suy tôn"... "Trần Thủ Độ tuy làm tể tướng mà phạm công việc không điều gì là không để ý tới Vì thế đã giúp nên nghiệp vương, giữ được tiếng tốt cho đến chết" (DVSKTT)).

Tôi thấy sử bút của sử gia thời xưa thật đáng kính trọng. Các cụ khen, chê thẳng thắn, rõ ràng, khác sử bút đương đại phần lớn vì quá dè dặt thận trọng nên không giữ được đầy đủ tính khách quan, trung thực khi viết sử.

Trần Thủ Độ, theo tôi nghĩ, là một nhà chính trị kiệt xuất, có những ý tưởng táo bạo và độc đáo, là nhà tổ chức đại tài, một con người gang thép.

Nhà thơ Hoàng Cầm một lần nói với tôi. "Nếu không có Trần Thủ Độ thì không có ba lần chiến thắng giặc Nguyên Mông". Tôi đáp: Lịch sử không có "nếu", lịch sử diễn ra là theo quy luật, theo cái "tất yếu". Nói vậy thôi chứ lịch sử nhiều khi rất "ngẫu nhiên". Giai đoạn văn chiều của nhà Lý với cảnh nhân dân đói khát, xã hội loạn lạc, triều chính một rỗng, bất lực như vậy nếu kéo

dài thêm vai chục năm nữa, nếu không có Trần Thủ Độ...thì quân Mông Cổ tràn sang lần thứ nhất, ai là người đứng lên tổ chức, lãnh đạo nhân dân đánh giặc?

Trần Thủ Độ không chỉ đưa Trần Thái Tông lên ngôi vua mà còn có công rèn cặp một cậu bé khi bước lên ngai vàng mới 8 - 9 tuổi trở thành một ông vua anh hùng, một nhà thiền học lỗi lạc, tác giả Khóan hư lục và Thiền Tông chỉ nam ca. Năm 1237, vì giữa Trần Cảnh và Trần Liễu có chuyện khúc mắc riêng, Trần Cảnh bỏ kinh thành lên núi Yên tử định đi tu thì Trần Thủ Độ đem tả hữu đi tìm mời về và ông có nói với Thái Tông rằng: "Bệ hạ vì mục đích tu lấy cho riêng mình mà làm thế thì được, nhưng còn cuộc gia xã tắc thì sao? Vì để lời nói xương mà báo đời sau thì sao bằng lấy chính bản thân mình làm người dẫn đạo cho thiên hạ". (Thiền Tông chỉ nam tự). Trần Thái Tông từ ý "muốn trút bỏ ngai vàng như trút bỏ đôi giày rách" (lời NGÔ THỊ SĨ) đã nghe theo lời khuyên của Trần Thủ Độ trở về Triều. Hai mươi một năm sau, Trần Thái Tông đã phá tan quân Mông Cổ ở Đông bộ đầu, giải phóng Thăng Long. Qua câu chuyện nêu trên, chúng ta thấy trong tư tưởng chính trị của Trần Thủ Độ, trách nhiệm đối với quốc gia xã tắc là vấn đề cao nhất, lớn nhất, nhất là khi quốc gia xã tắc lâm nguy. Giữa cuộc chiến đấu đang căng thẳng với quân Mông Cổ, khi nghe Trần Thái Tông hỏi kế sách, Trần Thủ Độ đã nói: "Dầu tôi chưa rơi xuống đất xin bệ hạ đừng lo?". Câu nói thể hiện sự vững vàng, tin tưởng và quyết chiến đấu đến cùng của Trần Thủ Độ. Đó là

phẩm chất yêu nước, bản chất chính trị của một nhân cách lớn, hơn đời.

Vương Triều Trần theo định lệ hàng năm bắt các quân tử tế tướng trở xuống phải hội thề sống trung thành và trong sạch. Qua DVSKTT, chúng ta biết được trong cả cuộc đời mình, Trần Thủ Độ đã nêu tấm gương mẫu mực về sự tận tụy, trung thành với vương Triều, về lòng chí công, về đức liêm chính.

Ở xã hội Việt nam hiện đại ngày nay, thói cạy có quyền thế coi thường luật lệ, tệ luồn lách cửa sau, dút lót, hối lộ vợ con cán bộ cấp to... đang bị dư luận rộng rãi lên án chống lại, thì hơn 700 năm trước, Trần Thủ Độ cũng từng phải đối diện với chúng tại ngay dinh thự ông, và ông đã không khoan nhượng, kể cả khi Linh Từ Quốc Mẫu vợ ông muốn xin ông trừng phạt kẻ này, ban ân cho kẻ kia một cách không chính đáng ấy. Trong lịch sử Việt nam, Trần Thủ Độ cũng là người đầu tiên chống chủ nghĩa gia đình trị. Trần Thái tông muốn cho người anh Trần Thủ Độ là An Quốc làm tướng nhưng ông không nghe, nói rằng: "An Quốc là anh thân, nếu là người hiền thân xin nghỉ việc, nếu cho thân là hiền (tức giỏi) hơn An Quốc thì không nên cử An Quốc. Nếu anh em cùng là tướng thì việc trong triều đình sẽ ra sao?".

Như chúng tôi đã trình bày trên, khi viết về Trần Thủ Độ, ngòi bút các sử giả thời phong kiến mang đúng tinh thần "một lời khen đẹp như hoa gấm, một lời chê nặng hơn búa rìu". Mặc dầu chúng ta không tán đồng một số quan điểm lịch sử bảo thủ, cứng nhắc, thậm chí

gần đó của các cụ, song chúng ta phải kính trọng truyền thống sử bút nghiêm túc ấy. Tôi biết rằng các nhà nghiên cứu sử học và giới thức giả nước ta nói chung ngày nay không ai không thừa nhận những đóng góp tích cực, quan trọng của Trần Thủ Độ đối với lịch sử. Thế nhưng trong các công trình lịch sử lớn, cấp nhà nước đã được xuất bản như bộ Lịch sử Việt nam tập 1 của Ủy ban khoa học xã hội, ở phần viết về nhà Trần, chỉ có mấy dòng nói về Trần Thủ Độ, việc ông "bố trí" để Lý Chiêu Hoàng nhường ngôi cho Trần Cảnh, cùng câu nói của Trần Thủ Độ "Dầu tôi chưa rơi xuống đất xin bệ hạ đừng lo" mà không thêm một lời đánh giá Trần Thủ Độ là người như thế nào? Nhìn chung, tôi thấy có một điều gì đó như còn phân vân, dè chừng, ngại ngần đã núp ngòi bút các nhà sử học đương đại trong việc đánh giá Trần Thủ Độ.

Theo tôi nghĩ, đã đến lúc chúng ta phải thẳng thắn, chính thức khẳng định công lao to lớn của Trần Thủ Độ không chỉ riêng đối với nhà Trần mà còn đối với cả dân tộc. Ở Hà nội cũng như ở Thái Bình nên có đường phố mang tên Trần Thủ Độ, và dĩ nhiên, trên sách báo, trong đó có sách giáo khoa lịch sử giảng dạy tại học đường, hình ảnh Trần Thủ Độ cần được xây dựng lại, đúng như con người thật của ông trong lịch sử.